

VILLA ROMANĂ DE LA VIȘTEA (JUD. CLUJ)

CORIOLAN OPREANU, SORIN COCIȘ

Zona satului Viștea (comuna Gârbău, jud. Cluj) este de multă vreme cunoscută pentru urmele romane care au fost identificate, în special prin descoperiri accidentale. Astfel, de exemplu, la poalele Dealului Ciuha (cota 653)¹, de unde se vede castrul de la Gilău, s-au descoperit în anii '30 ziduri cu mortar, cărămizi, țigle și urme ale unei instalații de hypocaust. Țiglele au stampile ca: *P AEL QVI; A(la) S(iliana)*, (probabil A+L în ligatură, S)²; *CIB* (probabil *C(ohors) I B(ritannica)*), unitate atestată în castrul de la Cășei³. Încă de la începutul secolului, la nord-nord-est de sat, pe terasa inferioară de pe malul drept al Nădășului, cunoscută sub denumirea de „Pălută” (derivat, probabil, din maghiarul „Palota”, cu sensul de „încăpere”, cum apare în inventarele castelelor și conacelor din secolul XVII în Transilvania)⁴ au fost semnalate urme romane. De aici sunt cunoscute substrucții de clădiri de piatră, urme de instalații de *hypocaustum*. Ruinele au fost în mod repetat utilizate pentru materiale de construcție de către țăranii din satul Viștea⁵, din spusele acestora rezultând că, până acum câteva zeci de ani, zidurile de piatră erau vizibile la suprafața solului. Ambele puncte au fost considerate urme ale unor *villae* romane. Această atribuire a fost justificată nu doar de natura descoperirilor, ci și de faptul că în imediata lor vecinătate, pe valea Nădășului trecea drumul imperial roman Napoca-Porolissum.

Primele săpături arheologice în punctul „Păluta” au avut caracter de salvare și au fost executate în 1991 cu ocazia lucrărilor de modernizare la drumul național 1 F și a construirii pasajului peste calea ferată, în dreptul Haltei Nădășelu. Atunci au fost săpate trei secțiuni de 8 x 1,60 m în partea de nord-est a terasei, zonă situată în imediata apropiere a șoselei⁶. Concluziile acestei cercetări n-au adus prea multe elemente noi, față de ce se cunoștea din trecut, mai ales datorită tehnicii defectuoase de săpătură, lucru constat de către subsemnații cu ocazia vizitării săpăturii. Nu a fost identificată nici o structură constructivă clară, iar materialul

¹ *Repertoriul arheologic al județului Cluj*, Cluj-Napoca, 1992, p. 428. nr. 14

² D. Isac, *Castrele de cohortă și ală de la Gilău*, Zalău, 1997, p. 85, pl. IV/4.

³ C. C. Petolescu, *Auxilia Daciae*, București, 2002, p. 86-87, nr. 22; D. Isac, *Castrul roman de la Samum- Cășeiu*, Cluj-Napoca, 2003.

⁴ Informație Prof. univ. Nicolae Sabău.

⁵ *Repertoriul Cluj*, p. 427, nr. 10.

⁶ V. Crișan, *Săpăturile arheologice de salvare de la Viștea – „Păluta”*, în *ActaMN*, 31, 1994, p. 359, fig. 1.

arheologic constă doar din câteva fragmente ceramice. S-a constatat că pe terasă a existat o locuire din prima vârstă a fierului și una din epoca romană, iar ulterior, probabil și una din secolul XVI⁷.

În anul 1998, s-au făcut noi lucrări de lărgire a drumului DN F1. Un colectiv alcătuit din dr. Coriolan Oprean (responsabil șantier), dr. Sorin Cociș de la Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca și Monica Bodea de la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca a efectuat săpături de salvare în dreptul km 16 (fig. 1), în stânga drumului (din direcția Cluj-Napoca), între profilele nr. 1472-1476 din proiectul pus la dispoziție de către Administrația Națională a Drumurilor⁸.

În imediata apropiere a drumului, la circa 8 m de axul șoselei, a fost identificat un canal cu pereți de piatră și un zid de piatră masiv, lat de 1,10 m, dispuse ușor oblic față de traiectul drumului. Pe baza tehnicii de construcție am ajuns la concluzia că structurile identificate aparțin epocii romane. Pentru a putea elucida rolul acestui zid am prelungit secțiunea spre interiorul terasei cu încă 24 m. Rezultatul a constat în identificarea, pentru prima oară în acest punct a unei clădiri mari din piatră (posibil chiar două), compartimentată în mai multe încăperi (fig. 2). În secțiune, la dâncimea de 0,40 m, au fost surprinse mai multe ziduri de piatră dispuse paralel cu primul zid identificat. Primul zid era situat între metrii 5,20-5,90, iar cel de-al doilea între metrii 9,70-10,40. În dreptul acestei porțiuni din secțiune am deschis o casetă pentru a dezveli un zid perpendicular pe cele din secțiune, ce compartimenta clădirea în mai multe încăperi. Acesta era de aceeași factură, avea aceeași grosime de 0,70 m și extremitățile sale erau „tesute” cu celelalte două ziduri, fiind ridicate simultan. Între m 15,80-16,40, secțiunea a intersectat un alt zid, de dimensiuni puțin mai reduse, iar între metrii 19,30-20,20 un alt zid masiv, ușor căzut pe una dintre laturi. Distanța de aproape 6 m dintre zidul exterior al încăperii identificate și următorul zid este prea mare pentru a fi vorba despre aceeași clădire. Ultimele două ziduri amintite reprezintă, probabil, o a doua clădire. Rezultă, de asemenea, că, foarte probabil, canalul cu pereți de piatră identificat în capătul secțiunii dinspre drumul actual era situat în exteriorul unei clădiri. Mai puțin clar este ce destinație avea zidul masiv din apropierea sa, dacă făcea, sau nu parte din clădirea identificată, sau aparținea unei alte structuri.

Zidurile au fost demolate în măsură considerabilă, păstrându-se, în general, doar primul rând al elevației. În privința tehnicii de construcție, am constatat că elevația a fost ridicată din piatră locală de calcar de dimensiuni medii, tăiată mai ales sub formă de lespezi, legate cu mortar. Temelia era alcătuită din aceeași categorie de piatră, legată cu pământ, lespezile fiind dispuse oblic, în maniera „spinare de pește”. Nu este vorba despre baze de piatră pentru pereți de lemn, ci de

⁷ Eadem, *op. cit.*, p. 359-360, fig. 2 a-b ;4/8-11.

⁸ C. Opreanu, S. Cociș, M. Bodea, *Viștea-Halta Nădășelu, km 16 + 000 (DN F1)*, jud. Cluj, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. 1998*, București, 1999, nr. 62, p. 129.

ziduri de piatră legată cu mortar, masive. Au fost descoperite puține fragmente de cărămizi și țigle. Numeroasele piroane de fier (fig. 5/15-16), ar putea proveni de la structura de lemn a acoperișului, peste care era așezată, probabil, țiglă. Câteva fragmente de *tegulae mammatae* demonstrează existența unei instalații de încălzire în una dintre încăperile din apropierea zonei cercetate.

Încăperea delimitată avea dimensiuni considerabile, așa cum indică lățimea ei de aproape 4 m (fig. 2). Ea a avut, după toate probabilitățile, destinația de locuință. Alte spații, mai puțin cercetate cu acest prilej, puteau servi și ca locuri de depozitare sau ca spații pentru activități meșteșugărești. Nu s-au păstrat urme consistente de podele, fiind, probabil, distruse de arăturile repetate. Doar în capătul dinspre interiorul platoului, au apărut câteva lentile de lut galben, groase de circa 0,10-0,15 m, care reprezintă amenajări, fără a avea certitudinea că au aparținut unui paviment interior. Materialul arheologic este numeros. El constă, în special, din ceramică romană comună (fig. 3; 5/11-12), dar și vase stampilate de culoare roșie-portocalie (fig. 4), utilizate în special ca și veselă. Se remarcă prezența, oarecum insolită în acest context, a unui vârf de săgeată de fier (fără a avea certitudinea că aparține epocii romane), dar și a unei unelte agricole (fig. 5/17), ce nu și-a modificat forma până astăzi, un otic de fier.

Cronologia clădirii a fost stabilită doar în linii generale. Stratigrafia surprinsă în secțiune arată că această clădire a avut două etape de locuire, fără a putea să facem, deocamdată, aprecieri de finețe cu privire la durata acestora. Singura piesă expresivitate cronologică este o fibulă de fier în formă de „omega” (fig. 5/14), databilă în secolul II p. Ch., ceea ce ar putea însemna că proprietatea a început să funcționeze, foarte probabil, încă din perioada de început a provinciei.

În concluzie, putem afirma, că săpăturile de salvare, deși limitate ca extindere, au identificat, pentru prima oară în mod concret, la Viștea – „Păluta”, un complex de clădiri de piatră monumentale din epoca romană, care, aparțineau, după toate aparențele, unei proprietăți rurale de tip *villa*. Amploarea locuirii din jurul acesteia nu poate fi estimată în stadiul actual al cunoașterii zonei. *Villa* de la Viștea avea o poziție economică de excepție, fiind amplasată pe un platou dominant (cota 390-392 m), dar excelent pentru agricultură, în imediata apropiere a drumului imperial Napoca-Porolissum de pe Valea Nadășului și în apropierea unei cariere de piatră de calcar⁹, ce era exploatată și în epoca romană. Distanța de circa 20 km pâna la Napoca justifică presupunerea că proprietatea era situată în teritoriul agrar al municipiului roman Napoca.

⁹ Cariera de la Viștea-„Golombud”, pe versantul drept al Nadășului, era utilizată în antichitate, ea oferind, ca și astăzi, un calcar alb-gălbui cu aspect grezos, cf. V. Wollmann, *Mineritul metalifer, extragerea sării și carierele de piatră în Dacia romană*, Cluj-Napoca, 1996, p. 261.

THE ROMAN VILLA AT VIȘTEA (CLUJ COUNTY)

(Summary)

The authors describe their own rescue excavation at Viștea -"Păluta", 16 km North-West from Cluj-Napoca (fig. 1). The site is situated on a terrace on one side of the ancient main imperial Roman road of Dacia, Napoca-Porolissum. The point is well-known in the old literature for Roman traces found accidentally, being supposed there a Roman villa. But only in 1998 were identified the first Roman buildings, in the excavation described by the two authors. There were trenched, probably, two big Roman buildings, having stone walls (fig. 2). The walls are made of local limestone and they were 0,70 m wide. One room was, partially excavated. Inside there was a lot of pottery (fig. 3), even the stamped category (fig. 4), an iron Roman brooch (fig. 5/14), an iron tool used in agriculture (fig. 5/17) and many iron nails (fig. 5/15-16), coming, probably, from the wooden structure of the roof. A few tiles and some fragments of tegulae mammatae demonstrated that some rooms had also a heating system. That means the building was used for living, even some parts could have been places for stocking farming products, or connected with some manufacture workshops.

In conclusion, the monumental buildings from „Păluta” belonged to a Roman villa, situated in the territory of the Roman municipium of Napoca.

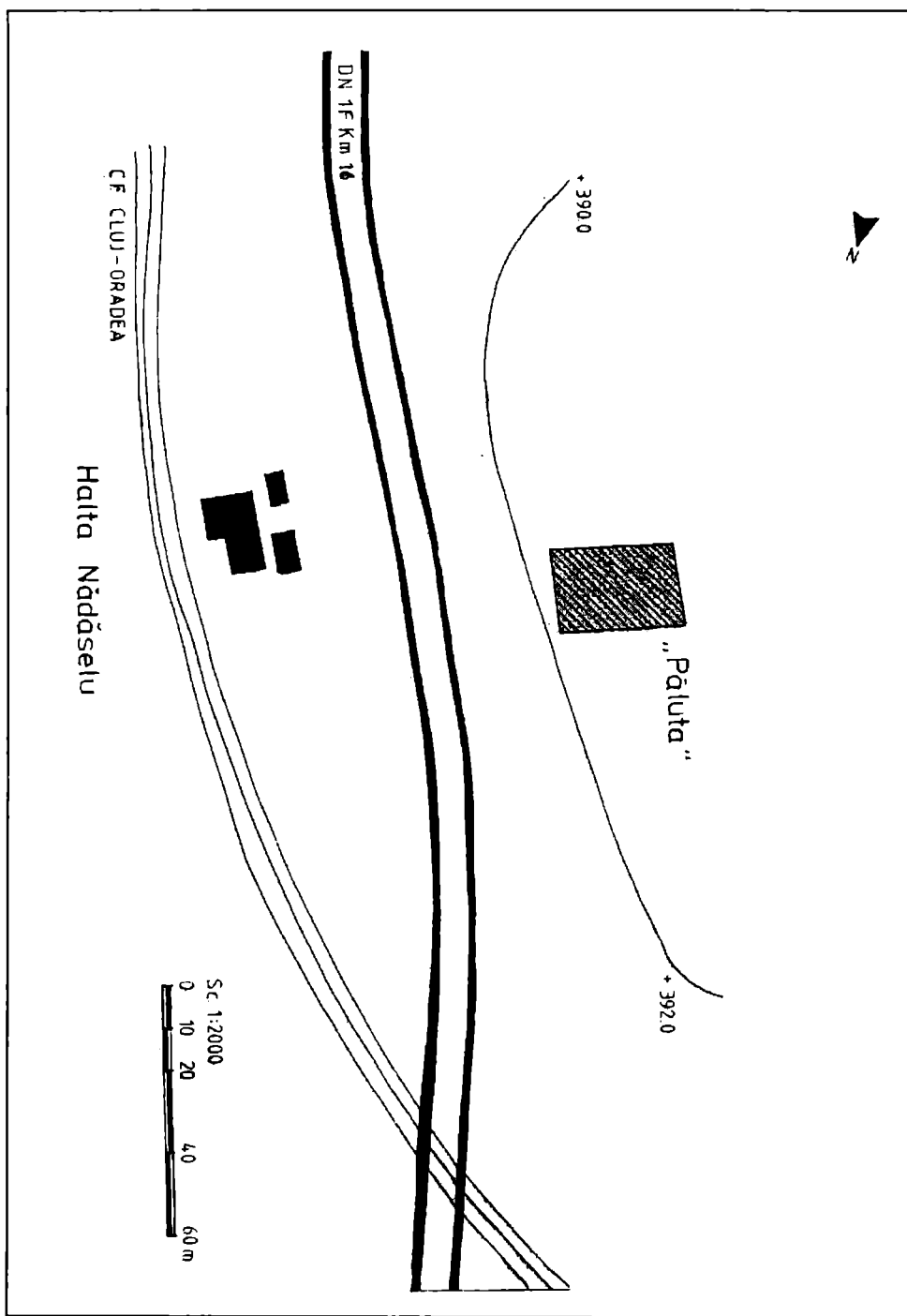

Fig. 1 – Schiță cu poziția topografică a terasei „Păluta” și a zonei cercetate în 1998.

Fig. 2 – Planul clădirilor identificate în anul 1998.

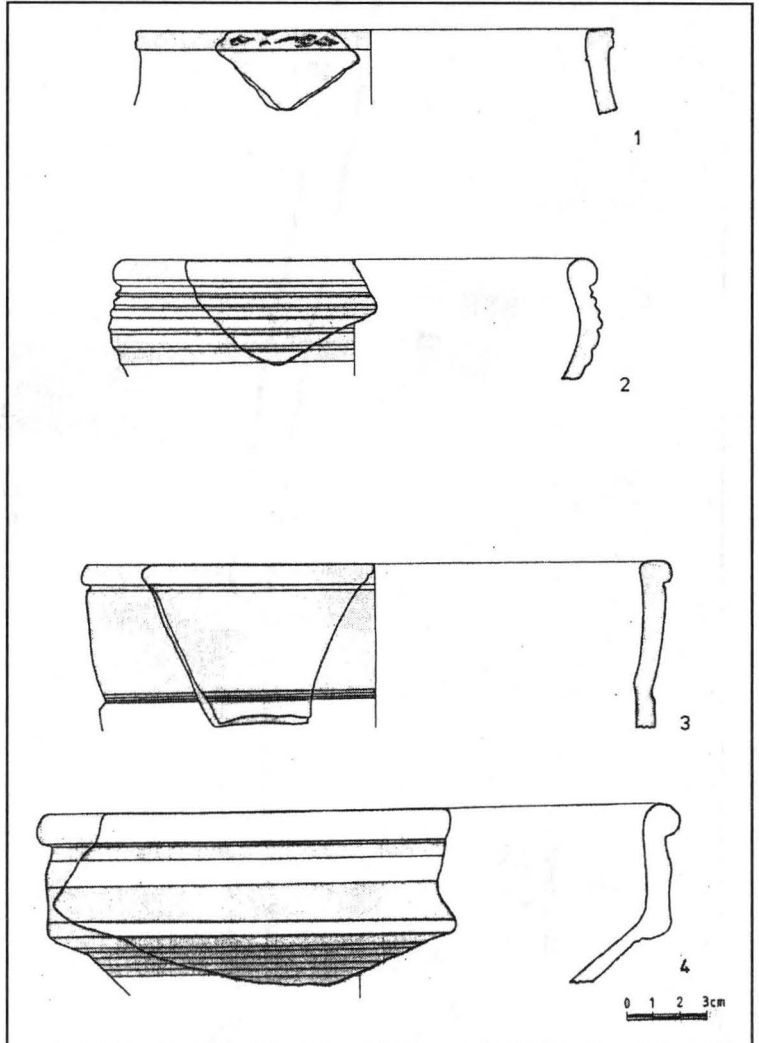
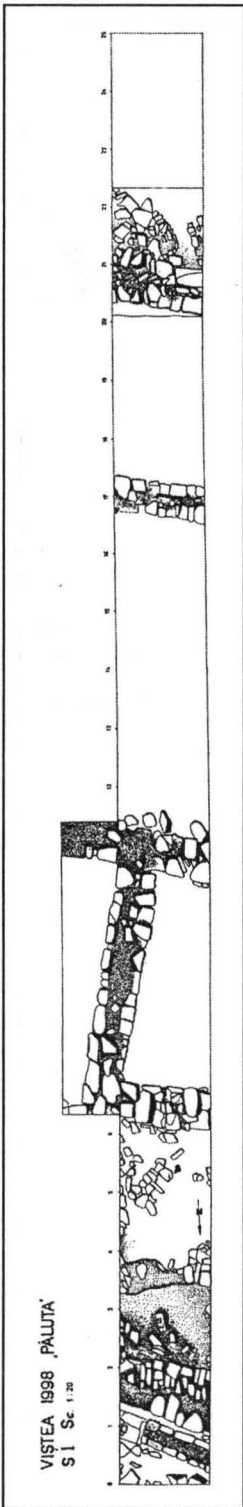

Fig. 3 – Ceramică romană provincială.

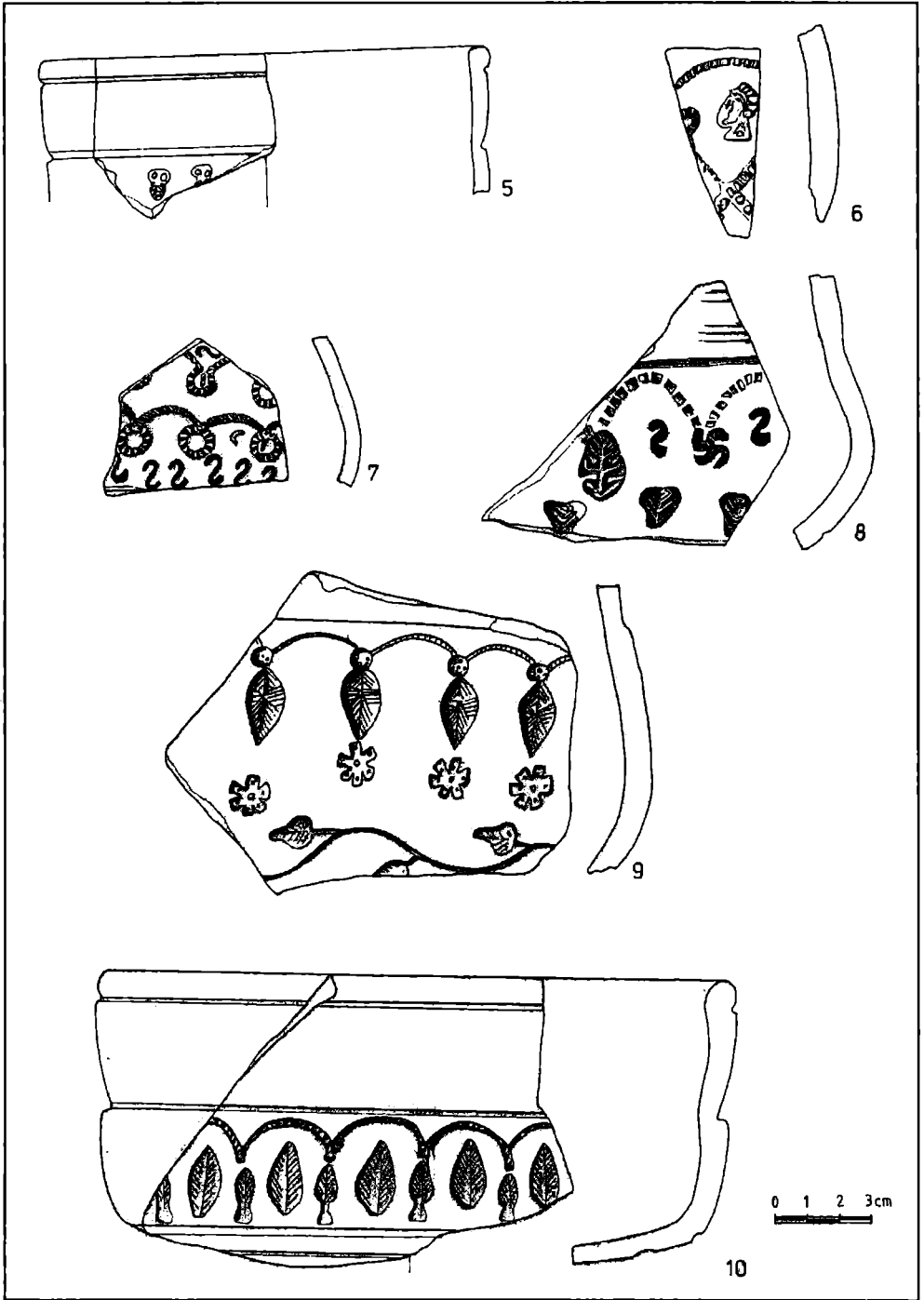

Fig. 4 – Ceramică romană stampilată.

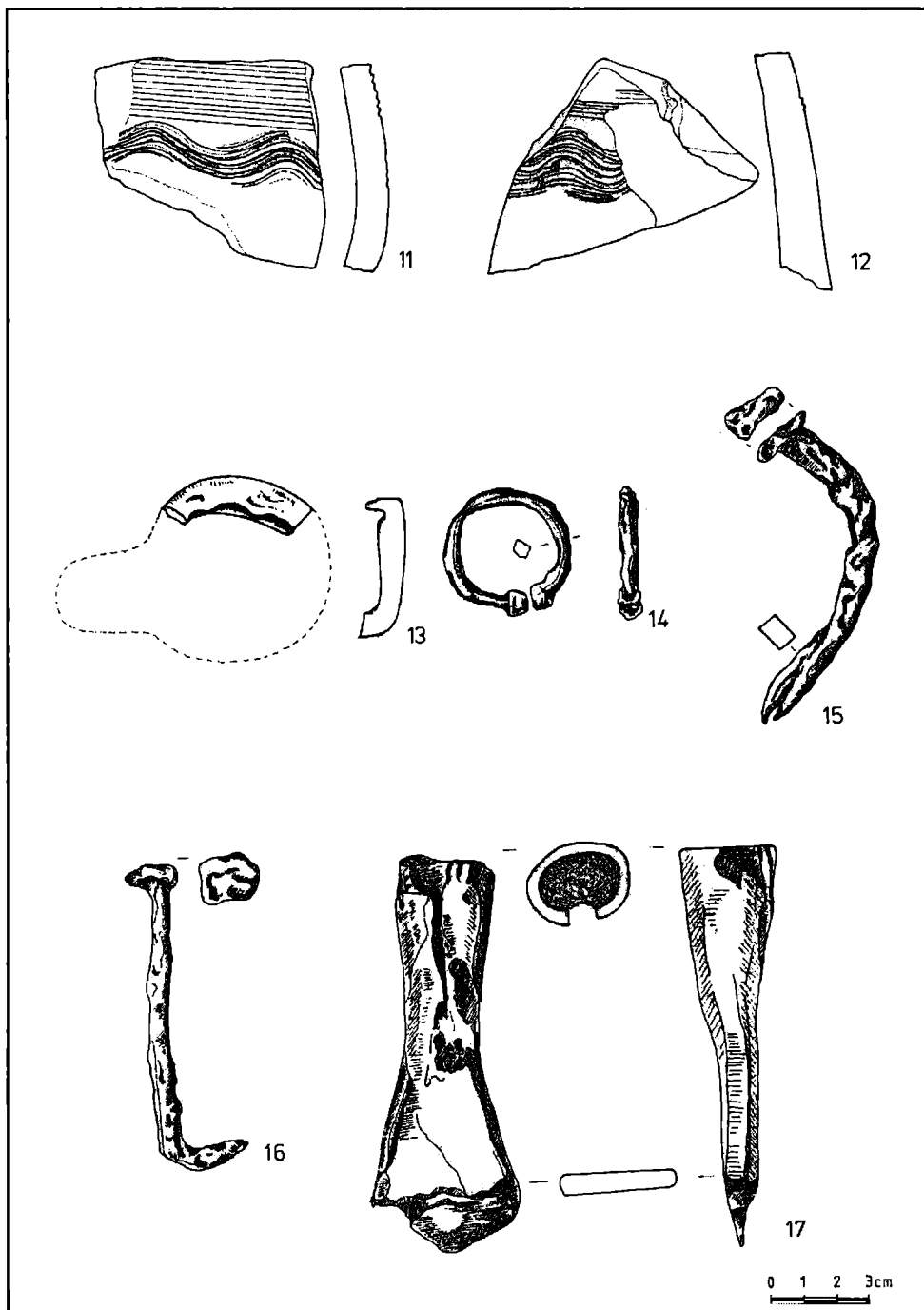

Fig. 5 – 11-12 fragmente de pereți de chiup; 13 fragment piesă de fier, posibil opaiț; 14 fibulă de fier; 15-16 piroane de fier; 17 otic de fier.